

Pokalbis su kunigu, redaktoriumi, veikėju, vertėju ir poetu V. Vokietijoje

K. BARONAS

Vieni pirmųjų, ištiesę pagalbos ranką vokiškos "Elta-Pressedienst" redagavimo darbe, buvo a.a. prof. J. Eretas ir kun. A. Franzkeit. Jie dažnai savo laiškuose duodavo naujų sumanymų, patarimų, ištaisydami pastebėtas klaidas atėičiai ir pan.

Jau pirmame savo laiške 1983 m. spalio 30 d. prof. J. Eretas rašė: "Kaip 'Eltos' įkūrėjas ir pirmas jos direktorius 1920 m. Kaune, dėkoju Jums nuoširdžiai už atsiuntimą pirmo Jūsų leidinio ir linkiu Jums geriausios kloties tolimesniame redagavime".

Štai vėl, išleidus 2 nr., profesorius 1984 m. vasario 21 d. rašė: "Sveikinu Jus su tokiu turtingu Elta-Pressedienst leidiniu ir linkiu redaktoriui toliau geriausios kloties. Labai lengva kritikuoti pasitaikančias vokiečių kalbos formas, bet tokių pasitaiko ir vokiškai rašantiems".

Deja, 1984 m. kovo 13 d. šis didis lietuvių draugas buvo pašauktas į kitą pasaulį.

Žinau, kad darbais yra užverstas ir kun. Alfredas Franzkeit, tačiau jis visuomet suranda laiko nors trumpai atsakyti į mano klausimus, nes kaip viename laiške jis rašė: "Savo tėviškės užmiršti negaliu, nes ji buvo ir mano tėvynė. Tiesa, mano 'Vaterlandas' bus Vokietija, kurioje esu gimęs. Jos yra ir mano gimtoji kalba. Bet nesiliausiu Lietuva mylėjęs, niekuomet nepabaigsiu mokytis jos puikios kalbos, visuomet stengsiuosi tarpininkauti tarp tų dviejų tautų kalbų ar literatūrų, o gal net ir giminystės (indoeuropiečiai)".

Taip pat žinojau, kad kun. A. Franzkeit metų pabaigoje yra užimtas "Heimatgruss" (Tėviškės sveikinimas) metraščio redagavimu, tačiau kreipiausi, prašydamas atsakyti "TŽ" skaitytojams į klausimus.

— Gerbiamas kunige, esate gerai pažįstamas Europos lietuviams, daugeliui Vokietijoje net ir asmeniškai. Jūsų gražus bendradarbiavimas su lietuviams, Jūsų pavardė labai dažnai sutinkama JAV ir Kanados spaudoje ne tik kaip mūsų tautos bičiulio, Lietuvos užtartinio, bet ir dalyvio literatūriname gyvenime. Malonėkite pateikti apie save žinių — kur esate gimęs, užaugęs, mokslus ejęs ir t.t.

— Visų pirma norėčiau dėkui pasakyti už šiltą pristatymą — tik malonėkite mane taip aukštai neikelti: "Esu sau žmogelis, šarpus kožnam darbui" — sakyčiau apie save Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos žodžiais, nors kartais ir nesibaigia kaip anas sako: "Vis man pagal norą klojas, Dieve, būk Tau garbė".

Gimiau aš 1921 m. Karaliaučiuje, Vokietijoje. Prisipažįstu: esu vokiečių bet savo kūdikystę praleidau Lietuvoje. Tėvai tadaise gyveno Kybartuose. (Mano širdies tėviškė — tai anapus Virbalio, Alvisto link, tas didelis vėjo malūnas Hermanno Haako ir jo dar didesnė šeima. Dvylika dukterų ir vieną sūnų išaugino. O aš pats — pirmas jo anūkas, ir tai berniukas! Tai galima įsivaizduoti, kaip mane mylėjo. Ir kaip aš tą malūną ir ūkininkystę pamėgau. Sakydavau: "Juokitės! Tai viskas mano! Viskas mano!" — O šiandieną...?).

Tėvas buvo kauniškis (iš "vokiečių respublikos") — iš Šančių. Tenlink persikėlėme 1926 metais. Nuo 1928 iki 1932 m. lankiau pradžios mokyklą Šančiuose, Sandėlių gatvėje. Giliai širdyje glūdi neužgestama meilė mano klasės auklėtojai ponai Vaiciechauskienėi... Mokyklą baigiau egzaminais ir stojau į Kauno vokiečių gimnaziją, kurios direktorius prof. dr. Johann Strauch netoli mūsų Šančiuose gyveno. Lankiau tą gimnaziją iki septintos klasės. Paskui teko pereiti į lietuvišką gimnaziją. Tai buvo Kauno IV valstybinė gimnazija Šančiuose. Nebaigiau jos — įsibrovė rusai, prasiėjo Lietuvos vokiečių repatrijavimas... Taip aš 1941 m. sausio mėnesį išvykau į nežinomą ateitį, į protėjų kraštą, man visai nepažįstamą, nes iš jo juk mane išgabeno 20 dienų amžiaus...

Patekome į stovyklą, tuos "lagerius"; iš ten mane kvietė

į Berlyną mokslo užbaigti. (Ten buvo įrengti abiturų kursai prie Berlyno universiteto). Įsigijau brandos atestatą, ir netrukus mane paėmė į kariuomenę, apmokė ir išgabeno į rytus... Bet Lietuvos aš tada, nei bet kada po to nebemačiau. Anais laikais, o tai buvo žiaurūs Hitlerio laikai, buvau net laimingas tuo, kad į tą mano mylimą šalį negabeno; per daug blogumų iš vokiečių pusės buvau girdėjęs.

Sužeistas grįžau iš karo ir patekau į amerikiečių nelaisvę, paskui ir dar čekoslovakų buvau suimtas ir patupdytas... Galų gale atsidiariau Westfalijoje, Vakarų Vokietijoje, jau susituokęs su Alice Deglau, kybartiete, ir su pirmąją mūsų dukterimi. Pradėjau studijuoti evangelikų teologiją Erlangene (netoli Niurnbergo, Bavarijoje) ir Mюнsterio universitete. Atostogų mėnesiais stropiai dirbau fabrikuose, nes reikėjo augančią šeimą vienam išlaikyti...

1952 m., po visų išlaikytų egzaminų, mane nukėlė į Freistatt, Hanoverio srityje. Ten išstarnavau daugiau kaip 31 metus labdaros įstaigoje (von Bodelschwings'sche Anstalten Bethel). Buvau toksai "visų valkatų vyresnysis brolis" (elder brother of all tramps) arba "ubagyno pirmininkas" kaip kartais juokaudamas save vadindavau. Tokiems benamiams turėjome per 300 kambarėlių apsigyventi ir nebeklaidžioti po pasaulį... Teko per tą ilgą laiką susitikti ir lietuvių ir Lietuvos vokiečių, ir rusų, lenkų, žydų... 1984 m. pradžioje išėjau į pensiją — anksčiau negu reikėjo, nes noriu dar gerokai pasidarbuoti...

— Kur taip gerai išmokote lietuvių kalbą?

— Nemokėjau nė vieno žodėlio lietuviškai, užaugau tik su vokiečių kalba! Aštuonerių metų berniukas turėjo mokytis lietuviškai pradžios mokykloje — oi, sunkoka buvo... Paskui vokiečių gimnazijoje, mus mokė panelė Vosylytė (prieš keletą metų Vilniuje mirusi) — griežta, bet labai puiki mokytoja. Pas ją gaudavau trejukę su minusu... O kai patekau į Šančių IV valstybinę, grynai lietuvišką gimnaziją — nuo pat pirmos dienos mačiau ketveriukės nematydavau! Buvau tos klasės pirmas — net lietuvių kalboje! Čia mane pradrasino (ir šiaip labai daug mano visam gyvenimui davė) a.a. lietuvių kalbos mokytojas Ašmantas. — O dabar Vokietijoje neužsimiršo lietuvių kalba: 1. turiu lietuviško kraujo giminių, 2. kad mūsų vaikai (trijų susilaukėme) nesuprastų su savo pačia lietuviškai šnekėjomės.

— Iš Jūsų lyriškai skambančių laiškų jaučiu, kad dalį savo laisvalaikio skiriate kūrybai. Kas Jums arčiau širdies — proza ar poezija?

— Dar būdamas Kauno vokiečių gimnazijos mokinys, pradėjau lietuviškų eilėraščių vertimus į vokiečių kalbą! Sužavėjo mane tada — ir taip

išliko lig šiol — Antano Barausko "Anykščių šilelis" ir kiek vėliau visas Maironis... Tokių vertimų (ritmo ir rimo atžvilgiu lygiai su originalais) visokiausių rašytojų pas mane susirinko jau šimtais! Čia man "padedą" ir ta aplinkybė — iš jaunų dienų rašau (vokiečių kalba) eiles... Lyrika žaviuos! O už jos vertimą net tokią (ne pinigine!) tarptautinę premiją esu gavęs. — Bet verčiu dažnai ir noveles, pasakas. Bandžiau net dramas — Grušo "Barborą Radvilaitę" esu išvertęs...

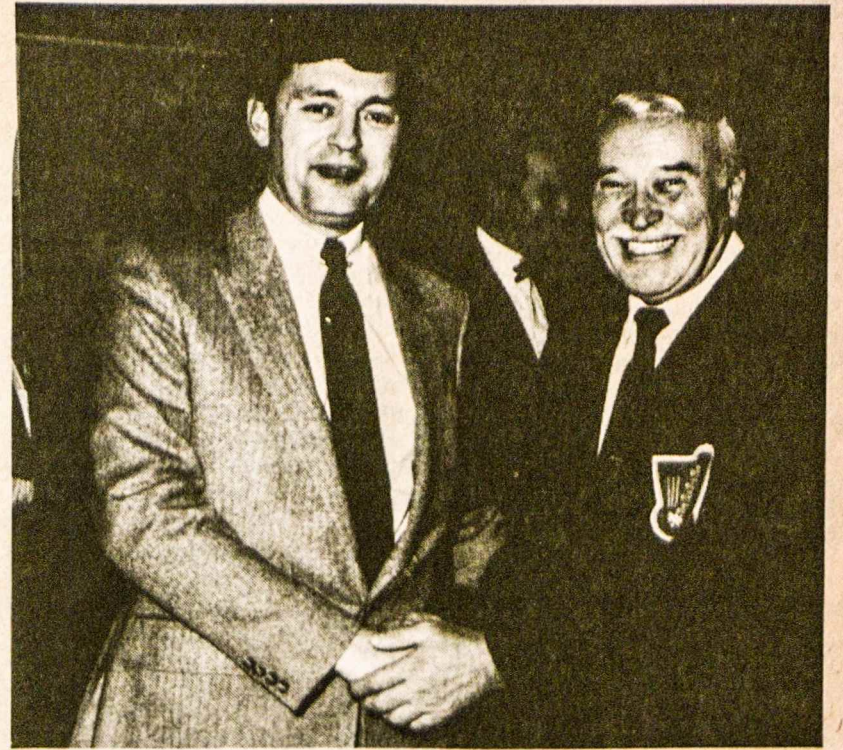
— Iš rašytojo A. Landsbergio gavau jo dramą "Penki stulpai turkaus aikštėje" vokišką vertimą (Fuenf Pfaehle auf dem Marktplatz). Tai buvo Jūsų darbas. Taip pat ir istoriko S. Sužiedėlio veikalas "Der heilige Kasimir" — Šventas Kazimieras. Atrodo, palaikote ryšius su išeivijos lietuvių rašytojais?

— Visi jie man artimi! Juk aš savo darbelyje jų mintimis galvoju, svajoju, juokiuos ir verkiu... Pergyvenu jausmus, džiaugsmą, baimę, liūdesį — o tik tada galiu visa tai išreikšti savo gimtąja vokiečių kalba. — Bet kartais ir asmeniškai susipažinti pavyksta. Rečiau pasimatom, bet laiškais drauguojame. Prisimenu Giedraitį-Spalį, kaunietį mano kartos, kurio taip anksti netekau... Bet yra ir kitų, labai malonių, kaip tas Jūsų minėtas bičiulis Algirdas. Yra dar ir kitų Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Tik — kad daugiau laiko tokiams ryšiams turėčiau!

— Susipažinome Vokietijos lietuvių kultūros instituto suvažiavime. Ar esate tos institucijos narys, norintis dar geriau pažinti lietuvių literatūrą, meną, istoriją, ar gal dalyvaujate paskaitose (vokiškai ir lietuviškai) tik kaip svečias?

— Visų pirma esu Lietuvos vokiečių organizacijos narys ir bendradarbis. Bet čia reikia gerai įsiklausyti: Lietuvos! — Tad ir laikau ryšius su lietuviams išeivijoje, kiek begalėdamas ir įstengdamas. Lietuvių kultūros institutas — pati naujausia mano meilė. Turiu dar ir kitų nemažai. Matote, skaitau Vokietijos lietuviams paskaitas suvažiavimuose ir Vasario 16-tos minėjimuose, net Lietuvių kultūros savaitėje Šveicarijoje skaičiau iš savo poezijos vertimų: viešė Annabergo pilyje Bonoje.

— Žinau, kad liūto dalis nuopelnų Lietuvos vokiečių metraščio "Heimatgruss" leidime ir redagavime priklauso Jums. Straipsniai, persunkti Lietuvos ilgesiu, istorinės nuotraukos, nesuvokietinti lietuviški vietovardžiai yra kartu visų lietuvių pasididžiavimas, kadangi "Heimatgruss" palaiko ryšį vyresnės vokiečių kartos su gintarų kraštu. Žinau keletą vokiečių šeimų, kalbančių namuose lietuviškai. Tačiau įdomu būtų sužinoti, kaip į Lietuvą žiūri jau Vakarų Vokietijoje užaugusi Lietuvos vokiečių jaunoji karta, ar ji dalyvauja suvažiavimuose, Lietuvos vokiečių renginiuose, ar (Nukelta į 5-tą psl.)

Ontario vyriausybės ministeris DENNIS R. TIMBRELL Toronto su High Park-Swansea apylinkės konservatorių partijos vykdomojo komiteto nariu VLADU JANKAIČIU partijos surengtame kalėdiniame pobūvyje Toronto Lietuvių namuose. Tuo metu jis kandidatavo į Ontario konservatorių partijos vado ir premjero vietą

Ar jau laikas užmiršti?

Rudolfas Naujokas, jo knyga apie Rytprūsius ir istoriniai faktai

B. STUNDŽIA

Netikėtai pakliuvo į rankas dailiai 1978 m. išleista su 220 nuotraukų vokiečių kalba knyga "Ost Preussen", kurioje autorius R. Naujok sentimentaliai aprašo R. Prūsijos žemes, miestus ir istorinius to krašto asmenis.

Paskačius knygą, tenka susimąstyti, nes susidaro įspūdis, kad ten aprašomos senos vokiškos žemės, kuriose tik vokiečiai turėjo teisę gyventi, kad jie ne atėjūnai ir tik pradžioje prūsai nedavė jiems ramybės.

Kas ten rašoma?

Knygos autorius Rudolfas Naujokas, kai kuriems klaidėdiškiams žinomas kaip mokytojas ir rašytojas, sprendžiant iš jo pavardės, matyt, yra kilęs iš suvokietėjusios ar pusiau lietuviškos šeimos. Dažnai tokie iš vienos tautybės išvirtę į kitą būna aršūs savo kilmės tautybės priešai. Tokių turime ir čia, kai ateivis vaizduoja save didesniu patriotu už vietoję gimusius anglosaksus arba pasidaro netolerantas vėliau atvykusiems į šį kraštą, ypač nepalankiai nusiteikęs prieš kitos rasės žmones.

R. Naujokas, aprašydamas krašto istoriją, išgarbina kryžiuočių riterių ordiną kaip "tikrą krikščionybės sieną". Mini prūsų suvokietinimą: "... tarp prūsų ir vokiečių vedybos buvo pasekmė abiejų tautų susimaišymo, ir pamažu prūsai įaugo į vokiečių kultūrą bei kalbą". Jis džiaugiasi, kad Melno taikos nustatyta siena buvo antra pastoviausia Europoje.

Rašydamas apie papročius, jis nė nebando paaiškinti, kad vietos gyventojų vokiečių kalbon įpinti kai kurie žodžiai ir vietovių vardai yra kilę iš prūsų ir lietuvių kalbų. Iš viso lietuviams jo knygoje nėra vietos, lyg jų ir nebuvę R. Prūsijoje.

Apie Klaipėdą jis rašo, kad ji buvo pastatyta Lietuvai apsupti. Miestas buvęs nuo Vokietijos atskirtas, bet kam jis iki 1939 m. priklausė ir nuo kurios valstybės Hitlerio buvo atplėštas, R. Naujokas nemini. Atseit, Klaipėdos kraštas buvo geruoju prie Vokietijos prijungtas, esą net anglai tą veiksmą pripažino. Bet neužmiršo paminėti, kad Klaipėdos krašte vokiečiai kentė persekiojimą (turbūt nacių bylas turėjo galvoje!) ir priespaudą. Pasak autoriaus, seniausias R. Prūsijos miestas išliko atminimuose lyg sapnas, nes 1945 m. sausio 28 d. 4 v.r. paskutinis nacių armijos kareivis paliko Klaipėdą.

Tiesa, vokiečiai gana atkakliai gynė Klaipėdą. Vadinamajai šešiolikta lietuvių divizijai vadovavo gen. A. Urbšas. Kelias, vaduojant Klaipėdą buvo aplaistytas lietuvių karių krauju. Taip pat ir dvi rusų divizijos turėjo didelių nuostolių.

Kiti faktai

Buvęs Klaipėdos krašto nacių vadeiva dr. Neumanas, kuris su Hitleriu iškilmingai 1939 m. atvirame automobilyje važinėjo Klaipėdos gatvėmis, so-

vietinei armijai artėjant, arkliuku pakinkytame vežimelyje išdarėdavo iš Klaipėdos. Rusai išdraskė vokiškumo tvirtoves — dvarus, priklausiusius aršioms nacioms ar šiaip vokietininkams visuose Rytprūsiose, bet, deja, ten ir pasiliko. Lenkai gavo platų išėjimą į Baltijos jūrą.

R. Naujokas nesako, kad vokiečiai Prūsijoje buvo atėjūnai. Jis daro išvadą, kad nei lenkai, nei rusai negali Rytprūsį savintis, o tik vokiečiai, turintieji prūsų kraujo. O kaip su lietuviams, kurie gyveno susimaišę su prūsais, kuršiais ir buvo iš dalies suvokietinti? Prūsų kalba išnyko, bet lietuvių kalbos nepavyko visai išstumti, nors vokiečiai labai stengėsi.

Istorikas K. Stalšans mini, kad laikraštis "Tilžės keleivis" dar prieš II D. karą turėjo skaitytojų netoli nuo Karaliaučiaus, taip pat karo pabėgėliai rado ten lietuviškai mokančių.

Apie lietuvius R. Prūsijoje kai kurie vokiečių mokslininkai rašė daugiau remdamiesi politika, negu mokslo duomenimis. Jie stengėsi mažinti lietuvių skaičių, o Hitlerio sekėjai valdymo metu stengėsi ištrinti iš žemėlapių ir lietuviškus vietovardžius. Vokiečiai gana atidžiai tyrė priešistorines germanų gyvenamas vietas. Nors ir nenoromis turėjo pripažinti jog baltų gyvenamos sritys siekė Vyslą, o kai kurie tvirtino, kad josėjo ir į vakarus nuo Vyslos. Buvo ir tokių nacizmo apnuodytų mokslininkų, kurie priskyrė priešistoriniams germanams visus Rytprūsius, vakarų ir vidurinę Lietuvą net iki Kauno.

Istoriniai faktai

Remdamasi archeologiniais tyrimais, dr. M. Alseikaitė-Gimbutienė mini, kad priešistoriniai baltai į rytines Baltijos sritis atėjo maždaug 2000 m. pr. K. ir susimaišė su anksčiau ten gyvenusiais vietiniais ir jų vakarinės gyvenvietės siekė Oderio upę. Baltų pasiskirstymas į įvairias šakas išryškėjo apie V-I š. pr. Kr. Dar vėliau prūsai pasiskirstė į įvairias gentis. Deja, prūsų gentys nesusijungė į valstybę. Jos vertėsi žemdirbyste, prekyavo su Romos imperija ir iš visų baltų buvo toliausiai pažengę visose srityse. Visuotinius reikalus aptardavo apylinkės vyrų susirinkimas, vadinamas vaida. Tikyba irgi buvo panaši į kitų baltų.

Prūsų puldinėjo švedai, danai ir lenkai. 1230 m. kryžiuočių ordino riteriai įsitvirtino prie Vyslos. Nors prūsai ir vakariniai lietuviai priešinosi, bet jau XIII š. pabaigoje jų sukilimai buvo nuslopinti. Daug prūsų žuvo, daug išsikėlė į Lietuvą ir net į lenkų žemes. Prūsų kovos su kryžiuočiais, matyt, paskatino lietuvius jungtis ir davė laiko jų valstybei sustiprėti. Tik gaila, kad dėl vykusių tuometinių kovų tarp kunigaikščių nebuvo prūsams pagelbėta ir kryžiuočiams pavyko R. Prūsijoje galutinai įsitvirtinti.

Pirmiausiai suvokietėjo prūsų didžiūnai, o juos sekė laisvė (Nukelta į 8-tą psl.)

LISABONA, FATIMA, MADRIDAS,
JERUZALĖ, BETLIEJUS, NAZARETAS,
GALILĖJA, ROMA, VATIKANAS

KELIONĖ Į ŠVENTĄJĄ ŽEMĘ

1985 m. gegužės 5 — gegužės 24

globojama Katalikų informacijos centro
rengiama GIDEONO KELIONIŲ AGENTŪROS
923-7337

Kaina — \$3,495.00 (kanadiškais) padengia:

- Kelionę lėktuvu iš Toronto ir atgal
- Pervežimus iš aerodromų į viešbučius ir atgal
- Kambarius geruose viešbučiuose ir maistą
- Įžymybių apžiūrėjimą bei išvykas. Angliškai kalbančių vadovų paslaugas. Aerodromų ir vizos mokesčius.

Labai įdomi kelionė su kunigu Tomu Dove

Smulkesnių informacijų gausite užpildę ir atsiuntę šią atkarpą:
GIDEON TRAVEL AGENCY, 60 St. Clair Ave. East
Toronto, Ont. M4T 1N5

Vardas, pavardė ..... Tel. ....

Adresas .....